

Kritik mot Polismyndigheten för att en intagen inte fick behålla sin benprotes i arresten

Beslutet i korthet: AA greps som misstänkt för misshandel och sattes in i en polisarrest. Han är underbensamputerad och har en protes under vänster knä. I samband med avvisiteringen beslutade Polismyndigheten att ta ifrån honom bl.a. hans benprotes.

JO uttalar att ett beslut att ta ifrån en intagen i en polisarrest en benprotes måste föregås av individuella överväganden av om åtgärden är nödvändig och vilka följder det skulle kunna få om den intagne tillåts behålla sin protes. Övervägandena bör också avse hur det kan bedömas påverka den enskilde att vara utan benprotes och vilka eventuella anpassningar i cellen som kan behövas. Vidare måste det övervägas om tillsynen behöver utökas för att tillgodose den intagnes säkerhet och eventuella behov av hjälp.

I detta fall finns det enligt JO inte någon konkret uppgift i utredningen som tyder på att det fanns en risk för att AA skulle skada sig själv. Även om det utifrån uppgifterna i ärendet inte går att utesluta att det fanns en risk för att AA skulle kunna skada andra med benprotesen borde den risken ha kunnat hanteras på ett mindre ingripande sätt än att ta ifrån AA protesen. Sammantaget ger utredningen inte stöd för att det varit nödvändigt att ta ifrån AA benprotesen med hänsyn till ordning och säkerhet. Det är också en brist att Polismyndigheten inte tycks ha reflekterat över om några särskilda åtgärder krävdes för att underlätta för AA under hans vistelse i cellen sedan han fått lämna ifrån sig benprotesen. Polismyndigheten kan inte undgå kritik för att AA inte fick behålla sin benprotes när han sattes in i cellen.

Polismyndigheten kritiserar också för bristande dokumentation.

Anmälan

I en anmälan till JO förde AA fram klagomål mot Polismyndigheten, polisregion Nord, bl.a. för att han inte fick behålla sin benprotes och sina kryckor i arresten efter att han hade blivit gripen som misstänkt för misshandel. Han uppgav i huvudsak följande. Han är underbensamputerad och har en protes under vänster knä. Höger ben och knä är svårt skadade efter en händelse han varit med om. I arresten tvingades han att lämna ifrån sig sin benprotes och sina kryckor. Enligt personalen berodde det på att det fanns en risk för att han skulle

kunna ta sitt liv. Han är mentalt stabil och ringde själv till polisen och uppgav att han hade varit i slagsmål.

Utredning

Inledning

Av handlingar från Polismyndigheten framgår att AA greps av polis tidigt på morgonen den 16 juli 2017. Han sattes in i polisarrest i Umeå kl. 1.35 och frigavs kl. 13.17.

I samband med avvisiteringen av AA beslutade Polismyndigheten att ta ifrån honom bl.a. hans benprotes och kryckor. I den säkerhetsbedömning som gjordes innan han sattes in i arresten angavs att det förekommit våld eller hot i samband med ingripandet mot AA, att det fanns tidigare känd brottslighet och tidigare känt brottsligt eller hotfullt beteende. Vidare angavs att han var påverkad av alkohol. Han angavs inte visa tecken på självskadebeteende, psykisk ohälsa eller sjukdom som kräver behandling eller medicinering. Sammantaget ledde säkerhetsbedömningen fram till slutsatsen att den risk som fanns var av normalgraden och att den intagne skulle ses till en gång per timme.

Polismyndighetens yttrande

JO begärde att Polismyndigheten skulle yttra sig om vilka överväganden som gjordes när man beslutade att ta ifrån AA hans benprotes och hur dessa dokumenterades.

Polismyndigheten (BB) yttrade sig efter att de befattningshavare som berörs av anmälan fått tillfälle att lämna upplysningar. Myndigheten redovisade upplysningar från bl.a. följande befattningshavare.

CC har uppgett följande. Han var ansvarigt stationsbefäl när AA togs i förvar. En polispatrull kom in med AA som var gripen misstänkt för misshandel. AA var påverkad av alkohol. Hans benprotes var gjord av metall. I samband med ingripandet hade AA agerat med våld eller hot. Han har även tidigare känt brottsligt beteende. AA ville ha kvar sin protes, främst för att han sa att hans knä kunde svullna upp. CC kontaktade därför sjukvården och fick prata med en läkare vid Norrlands universitetssjukhus. Läkaren uppgav att det inte skulle innebära några problem för knät om AA inte bar benprotesen. AA informerades om detta. CC pratade även med en arrestvakt som var i tjänst. Arrestvakten hade erfarenhet sedan tidigare att en benprotes använts som tillhygge i en annan arrest. Han beslutade därför att AA inte fick ha benprotesen i cellen. Han ansåg att det fanns en risk att AA kunde använda benprotesen som ett tillhygge för att skada sig själv eller någon annan. I och med den bedömningen fick AA inte heller ta med sig kryckor in i cellen.

CC tog i beaktande att AA kunde få svårt att röra sig i cellen. Ordning och säkerhet vägrade dock tyngre i detta fall. AA informerades om att arrestvakten skulle vara behjälplig med t.ex. toalettbesök. Den informationen lämnades även till arrestvakten. Det gjordes ingen dokumentation angående benprotesen och vad AA tyckte om att den togs ifrån honom förutom noteringen på avvisiteringsprotokollet. [— —]

DD arbetade som arrestvakt den aktuella natten. Hon har uppgett att hon minns att hon gav tillbaka benprotesen till AA när han skulle gå till toaletten. [— —]

Polismyndigheten redovisade följande bedömning när det gäller beslutet att inte låta AA behålla sina personliga hjälpmedel i cellen.

Enligt den lokala arbetsinstruktionen krävs uttryckligt godkännande och beslut från ansvarigt befäl för att personliga hjälpmedel, som t.ex. kryckor och proteser, ska tillåtas i cellen. Instruktionen ger närmast uttryck för att sådana hjälpmedel enbart ska tillåtas i undantagsfall. Vid tillämpningen av instruktionen, som uppenbarligen syftar till att upprätthålla ordningen och säkerheten i polisarresten, är det dock viktigt att häkteslagens krav på bemötande och utformande av verkställigheten så att negativa följder av frihetsberövandet motverkas, inte åsidosätts. Även om den enskilde kan uppleva det som kränkande att inte få tillgång till personliga hjälpmedel i cellen så anser Polismyndigheten att det är befogat med en sådan åtgärd om det behövs för att förhindra att den enskilde skulle skada sig själv eller andra.

I nu aktuellt fall gjorde stationsbefälet bedömningen att AA:s personliga hjälpmedel inte skulle tillåtas i cellen på grund av risken för att AA skulle använda dessa som tillhygge för att skada sig själv eller andra. Vad som framkommit vid säkerhetsbedömningen av AA i samband med intagningen i arresten ger visst stöd för att det ställningstagandet var rimligt för att inte äventyra säkerheten i polisarresten. Utredningen i övrigt ger inte anledning att ifrågasätta bedömningen. Det har inte heller framkommit något i utredningen som antyder att åtgärden har vidtagits i något annat syfte än att förhindra att AA skulle skada sig själv eller andra. Polismyndigheten noterar vidare att, enligt uppgift från berörda befattningshavare, AA har fått använda de personliga hjälpmedlen vid toalettbesöken, vilket är förenligt med bestämmelserna i den lokala arbetsinstruktionen. Sammanfattningsvis gör Polismyndigheten bedömningen att utredningen inte visar annat än att åtgärden att inte tillåta personliga hjälpmedel i förevarande fall var befogat för att inte äventyra säkerheten i arresten. Åtgärden kan inte heller anses ha stått i strid med häkteslagens krav på bemötande och hur verkställigheten ska utformas.

Det är dock beklagligt att beslutet att inte tillåta AA benprotes och kryckor i cellen inte har dokumenterats mer utförligt än med kryss på avviseringsprotokollet. Polismyndigheten anser att omständigheterna av betydelse för övervägandena vid en så ingripande åtgärd som att inte tillåta en benprotes borde ha dokumenterats på ett mer utförligt sätt. Särskilt som det förevarit kontakter med läkare innan beslutet togs. I den delen förtjänar myndigheten kritik.

Anmälares yttrande

AA kommenterade Polismyndighetens yttrande. Han anförde bl.a. att det inte stämmer att han var våldsam och hotfull vid gripandet, och han hänvisade till videoinspelningar från det tillfälle då han greps och en promemoria som Polismyndigheten skrev i samband med avrapporteringen.

Rättslig reglering

Behandlingen av den som förvaras i polisarrest

Bestämmelser om hur den som är omhändertagen och förvaras i en polisarrest ska behandlas finns främst i häkteslagen. Som en allmän utgångspunkt anges där att varje intagen ska bemötas med respekt för sitt människovärde och med förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med ett frihetsberövande (se 1 kap. 4 § häkteslagen).

Verkställigheten får inte innebära andra begränsningar i den intagnes frihet än de som följer av häkteslagen eller som är nödvändiga för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas. En kontroll- eller tvångsåtgärd får endast användas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig ska den användas. (Se 1 kap. 6 § häkteslagen.)

Personliga tillhörigheter och kroppsvsitation

En intagen får inneha personliga tillhörigheter som inte kan äventyra ordningen eller säkerheten (2 kap. 11 § häkteslagen).

I den arbetsinstruktion som gällde för arresten i Umeå vid tidpunkten för ingripandet mot AA anges att intagna i princip inte ska ha annat än ett lager kläder med sig i cellen, samt sängkläder om de är anhållna, men att t.ex. hjälpmedel som rullstolar, glasögon eller proteser ibland kan tillåtas efter beslut av det ansvariga befälet. I arbetsinstruktionen anges också att personliga hjälpmedel, som t.ex. rullstolar, kryckor eller olika former av skenor, inte ska tillåtas i cellen om inte det ansvariga befälet gett sitt uttryckliga godkännande. Den intagne ska dock få ta sig till cellen innan de avlägsnas. Vid toalettbesök och förhör ska de återlämnas så länge personen är ute ur cellen. Personer som inte kan ta sig till snabbtelefonen utan hjälpmedel kan behöva extra bevakning.

Dokumentation

För intagna i polisarrest ska det föras en journal i form av ett arrestantblad eller omhändertagandeblad. Alla beslut som har fattats samt viktiga händelser eller väsentliga uppgifter om vidtagna eller planerade åtgärder när det gäller den intagne ska dokumenteras. Även uppgifter som i övrigt är av betydelse för vistelsen i arresten ska dokumenteras. Dokumentationen ska ske så snart som möjligt. (Se 5 § häktesförordningen och 2 kap. 2 och 3 §§ Polismyndighetens föreskrifter och allmänna råd om polisarrest, PMFS 2015:7, FAP 102-1.)

Bedömning

Min granskning har enbart avsett vilka överväganden som Polismyndigheten gjorde vid beslutet att ta ifrån AA hans benprotes och hur dessa dokumenterades. Jag går alltså inte in på några andra frågor som rör behandlingen av AA under den tid han vistades i arresten.

De föremål som den som är intagen i en polisarrest får ha tillgång till får begränsas om det behövs för den intagnes säkerhet eller för att ordning och säkerhet i övrigt ska kunna upprätthållas. Även tillgången till personliga hjälpmedel kan behöva begränsas av säkerhetsskäl. Det förutsätter dock noggranna individuella överväganden i det enskilda fallet.

Polismyndigheten beslutade att ta ifrån AA hans kryckor och benprotes när han sattes in i arresten. Det finns enligt min mening normalt inte någon anledning att ifrågasätta att kryckor inte tillåts i en cell, och jag kommer som angetts ovan inte att ta upp den frågan till närmare bedömning. När det gäller beslutet att ta ifrån AA hans benprotes gör jag följande överväganden.

En protes ersätter en skadad eller förlorad kroppsdel och har ofta en avgörande betydelse för en persons funktionsförmåga. Att ta ifrån en person t.ex. en benprotes innebär inte bara att personens rörelseförmåga och rörelsefrihet försvåras och begränsas, utan utgör också ett betydande ingrepp i personens integritet. Den som är frihetsberövad befinner sig redan genom själva frihetsberövandet i en utsatt situation, och det är av grundläggande betydelse att hans eller hennes person och integritet respekteras. Ett beslut att ta ifrån en intagen en benprotes får därför inte fattas slentrianmässigt, utan måste föregås av individuella överväganden av om åtgärden är nödvändig och vilka följder det skulle kunna få om den intagne tillåts behålla sin protes. Övervägandena bör också avse hur det kan bedömas påverka den enskilde att vara utan benprotes och vilka eventuella anpassningar som måste göras i cellen. Vidare måste det övervägas om tillsynen behöver utökas för att tillgodose den intagnes säkerhet och eventuella behov av hjälp. Det måste också övervägas om utökad tillsyn skulle kunna göra det möjligt att låta den intagne ändå behålla sin benprotes.

Det anges i arbetsinstruktionen för arresten i Umeå att personliga hjälpmedel som t.ex. proteser inte ska tillåtas i cellen om inte det ansvariga befälet gett sitt uttryckliga godkännande. Som Polismyndigheten skriver i sitt yttrande till JO ger instruktionen närmast uttryck för att de hjälpmedel som avses enbart ska tillåtas i undantagsfall. Instruktionen är enligt min mening alltför kategoriskt utformad, och det framgår inte tillräckligt tydligt att det måste göras individuella överväganden. Det finns inte heller någon närmare vägledning för hur dessa överväganden ska göras. Därmed finns det en risk för att beslut om att ta ifrån en intagen hans eller hennes personliga hjälpmedel görs slentrianmässigt.

När det gäller beslutet att ta ifrån AA hans benprotes har Polismyndigheten uppgett att stationsbefälet bedömde att det fanns en risk att AA skulle använda protesen som tillhygge för att skada sig själv eller andra och att säkerhetsbedömningen av AA i samband med intagningen i arresten ger visst stöd för att denna bedömning var rimlig. Jag noterar dock att det har antecknats i säkerhetsbedömningen att AA inte uppvisade tecken på självskadebeteende. Jag kan vidare konstatera att utredningen inte ger stöd för anteckningen i säkerhetsbedömningen att det förekom våld eller hot i samband med ingripandet. Däremot framgår det av utredningen att AA greps för att han misstänktes för misshandel bl.a. med hjälp av ett tillhygge. Framför allt detta är en omständighet som pekar på att det fanns visst fog för bedömningen att AA i vart fall kunde tänkas använda benprotesen för att skada andra. Polismyndigheten har dock inte närmare redogjort för på vilket sätt AA bedömdes kunna använda benprotesen som ett tillhygge, med tanke på hans begränsade rörlighet.

Sammantaget konstaterar jag att det inte finns någon konkret uppgift i utredningen som tyder på att det fanns en risk att AA skulle skada sig själv med benprotesen. Även om jag utifrån uppgifterna i ärendet inte kan utesluta att det

fanns en risk att AA skulle kunna skada andra med benprotesen borde den risken enligt min mening ha kunnat hanteras på ett mindre ingripande sätt än att ta ifrån AA protesen. Det hade t.ex. varit möjligt för arrestpersonalen att kontrollera om AA fortfarande bar protesen innan de gick in i cellen. Om han då hade tagit av sig protesen hade personalen kunnat hantera situationen genom att vara extra uppmärksam när man gick in till honom. Jag fäster mig i det avseendet särskilt vid att AA fick tillbaka benprotesen i samband med toalettbesök och att detta uppenbarligen har varit förenligt med ordning och säkerhet. Min slutsats blir att utredningen inte ger stöd för att det varit nödvändigt att ta ifrån AA benprotesen med hänsyn till ordning och säkerhet.

Jag välkomnar att Polismyndigheten tog kontakt med en läkare för att kontrollera om det fanns en risk att AA:s knä kunde svullna upp om han inte fick behålla protesen. Det är dock en brist att Polismyndigheten inte tycks ha reflekterat över om några särskilda åtgärder krävdes för att underlätta för AA under hans vistelse i cellen sedan han fått lämna ifrån sig protesen.

Polismyndigheten kan inte undgå kritik för att AA inte fick behålla sin benprotes när han sattes in i cellen.

Polismyndigheten ska också kritiseras för att det i princip helt saknas dokumentation av de överväganden som gjordes i samband med beslutet att ta ifrån AA benprotesen, liksom av den kontakt med sjukvården som det ansvariga stationsbefälet tog. Jag har vid flera tillfällen tidigare framhållit att det är ett grundläggande krav ur rättssäkerhets- och kontrollsynpunkt att beslut och åtgärder dokumenteras i enlighet med de bestämmelser som gäller.

Jag utgår från att Polismyndigheten ser över sin instruktion om tillåtligheten av hjälpmedel i arrestcellen så att det tydligare framgår att individuella överväganden måste göras i varje enskilt fall och att dessa överväganden måste dokumenteras.

Ärendet avslutas.